

ΕΘΝΙΚΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ
ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αθήνα
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2020

ΣΕΙΡΑ: **ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

2

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συγγραφή της έκδοσης

Ο. Καμινιώτη

Διευθύντρια ΕΙΕΑΔ, PhD, o.kaminioti@eiead.gr

Το κείμενο εκφράζει τις απόψεις της συντάκτριας του κειμένου. Περιεχόμενα αυτής της έκδοσης μπορούν να αναπαραχθούν εν μέρει, εξαιρουμένων των εμπορικών σκοπών, εφόσον υπάρξει ρητή αναφορά στην πηγή. Για την αναπαραγωγή ολόκληρου του εγγράφου απαιτείται προηγούμενη άδεια από το ΕΙΕΑΔ.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ 6-8

111 41 ΑΘΗΝΑ

Τηλ.: 210-2120700

Φαξ: 210-2285122

e-mail: info@eiead.gr

Ιστοσελίδα: www.eiead.gr

ΣΕΙΡΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

No 2

ISBN: 2623-419X

Αθήνα, Φεβρουάριος 2020

ΕΘΝΙΚΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ
ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αθήνα
Φεβρουάριος 2020

ΣΕΙΡΑ: **ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

2

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Περιεχόμενα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ, ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	8
3. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ	10
4. ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ	12
4.1 ΥΓΕΙΑ-ΕΥΗΜΕΡΙΑ-ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ	12
4.2 ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	13
4.3 ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ	14
5. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΔΙΕΠΕΙ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ	16
6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ	16
7. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ «ΣΕ ΒΑΘΟΣ» ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ	18
8. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ	20
9. ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΝΕΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΘΑ ΔΙΕΠΕΙ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ	21
10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	21
11. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	23

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη στοχεύει στη διερεύνηση του εννοιολογικού πλαισίου του εθελοντισμού, των πρακτικών του εθελοντισμού στην Ελλάδα και των επιπτώσεων της συμμετοχής σε εθελοντικές δράσεις για το άτομο και την κοινωνία. Ένας επιπλέον στόχος της μελέτης είναι η εξέταση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου που αφορά στον εθελοντισμό και η καταγραφή προτάσεων για τη βελτίωσή του.

Ο εθελοντισμός παρότι κεντρικής σημασίας για τα άτομα και τις κοινωνίες, αποτελεί μια έννοια που δεν ορίζεται αυστηρά στα διάφορα κοινωνικά πλαίσια. Κατά συνέπεια είναι δύσκολη η καταγραφή του μεγέθους και των χαρακτηριστικών του εθελοντισμού και ιδιαίτερα οι τυχόν συγκρίσεις για τον εθελοντισμό μεταξύ διαφορετικών κοινωνιών. Αν υπολογίσουμε και την αποσπασματική καταγραφή από διάφορους φορείς που δεν παρέχουν εκέγγυα για την πληρότητα, εγκυρότητα και επικαιροποίηση των στοιχείων που καταγράφουν, γίνεται κατανοητό ότι στην περίπτωση της Ελλάδας μπορούμε να μιλήσουμε μόνο για ενδείξεις σχετικά με το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού. Από τις υπάρχουσες πάντως πληροφορίες μπορούν να εξαχθούν κάποια αρχικά συμπεράσματα σχετικά με τη

μορφή του εθελοντισμού στην Ελλάδα και αλλού και να διερευνηθεί η ενίσχυση των θετικών χαρακτηριστικών και ο περιορισμός των αρνητικών με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένου και του εμπλουτισμού-αναθεώρησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου.

Η μελέτη βασίζεται κυρίως σε βιβλιογραφικές αναφορές για τον εθελοντισμό στην Ελλάδα και αλλού που αναφέρονται σε διάφορες πτυχές του φαινομένου του εθελοντισμού. Συμπληρωματικά έχει πραγματοποιηθεί ένας μικρός αριθμός «συνεντεύξεων σε βάθος» με άτομα που γνωρίζουν τη λειτουργία του εθελοντισμού στην Ελλάδα στον Δημόσιο τομέα, σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και στον Ιδιωτικό τομέα. Παρότι ο αριθμός των συνεντεύξεων είναι μικρός, έχει γίνει προσπάθεια να καταγραφούν απόψεις από διάφορες οπτικές και φορείς, καθώς και η οπτική του ίδιου του εθελοντή και του συντονιστή εθελοντικών δράσεων. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια διερεύνησης των προαναφερθέντων θεμάτων, χωρίς να τα καλύπτει πλήρως, κυρίως λόγω της έλλειψης δεδομένων καθώς και λόγω των χρονικών περιορισμών για την ολοκλήρωσή της. Ευελπιστούμε να αποτελέσει το έναυσμα για την πληρέστερη διερεύνηση των θεμάτων που πραγματεύεται στο μέλλον.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ, ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Στην παρούσα ενότητα εξετάζουμε το εννοιολογικό πλαίσιο που συνδέεται με την έννοια του εθελοντισμού και άλλες συναφείς έννοιες. Η διερεύνηση αυτή είναι αναγκαία ώστε να γίνουν κατανοητές οι επόμενες ενότητες που αναφέρονται στο μέγεθος, τις πρακτικές και τα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού. Από την εξέταση του εννοιολογικού πλαισίου θα εξειδικευτούν περαιτέρω τα ερωτήματα που εξετάζει η παρούσα μελέτη καθώς η διερεύνηση του εννοιολογικού πλαισίου αναδεικνύει και ορισμένες από τις παραμέτρους που επηρεάζουν και επηρεάζονται από τον εθελοντισμό.

Ο εθελοντισμός, ως έννοια, συνδέεται με τις έννοιες του αλτρουισμού και των θετικών αποτελεσμάτων (Carpenter & Myers, 2007), όμως θα πρέπει να εξεταστεί ο βαθμός στον οποίο ο εθελοντισμός αποτελεί πράξη αλτρουισμού καθώς και οι επιπτώσεις του στον εμπλεκόμενο εθελοντή, στον αποδέκτη της εθελοντικής εργασίας και στη διαμόρφωση θεσμικών και άλλων κοινωνικών χαρακτηριστικών. Για παράδειγμα, ένα ερώτημα που τίθεται ορισμένες φορές είναι: αν ένας φοιτητής συμμετέχει σε ένα εθελοντικό ταξίδι σε μια χώρα της Αφρικής για να προσφέρει βοήθεια σε φτωχές οικογένειες, κάνει την κίνηση αυτή λόγω αλτρουισμού; γιατί ενδιαφέρεται για το ταξίδι; για την εμπειρία; για άλλο σκοπό; ή για συνδυασμό των παραπάνω; Τέτοια ερωτήματα παρότι κάνουν σαφή τα ρευστά όρια του εθελοντισμού και την πολυπλοκότητα των κινήτρων για την εμπλοκή σε αυτόν, δεν είναι εύκολο να αποτελέσουν ερευνητικά ερωτήματα καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι μονοσήμαντο το κίνητρο συμμετοχής στον εθελοντισμό, ούτε μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια η βαρύτητα της κάθε παραμέτρου.

Επίσης, παρότι ο εθελοντισμός παραπέμπει σε μη υποχρεωτική συμμετοχή, σε ορισμένες περιπτώσεις η συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις είναι στην ουσία υποχρεωτική, όπως συμβαίνει σε ορισμένα προγράμματα σπουδών ή εργασιακά περιβάλλοντα που προωθούν τον εθελοντισμό εντάσσοντάς τον είτε στις υποχρεωτικές δραστηριότητες των μαθητών είτε ασκώντας πίεση στους μαθητές ή/και στους εργαζόμενους να συμμετέχουν σε εθελοντικές δραστηριότητες που πραγματοποιεί η επιχείρηση. Για παράδειγμα, οι μαθητές του εκπαιδευτικού προγράμματος International Baccalaureate υποχρεούνται να ασκήσουν εθελοντικά καθήκοντα ορισμένου αριθμού ωρών για να πάρουν το πτυχίο τους. Αντίστοιχα, οι εργαζόμενοι ιδιωτικών επιχειρήσεων συχνά ενθαρρύνονται συστηματικά να συμμετάσχουν στις εθελοντικές δράσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της ανάπτυξης του κοινωνικού

προφίλ των επιχειρήσεων (social responsibility), σε βαθμό που για ορισμένους εργαζόμενους η συμμετοχή θεωρείται αναγκαία. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παρότρυνση αυτή ή η αναγκαιότητα συμμετοχής σε εθελοντικές δράσεις δεν συνεπάγεται απαραίτητα ότι η συμμετοχή αυτή δεν δημιουργεί θετικά συναισθήματα και άλλες θετικές επιπτώσεις για τους συμμετέχοντες εθελοντές. Απλώς οι αναφορές αυτές γίνονται για να επισημανθούν τα ρευστά όρια που υπάρχουν σε σχέση με διάφορα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού.

Η έννοια του εθελοντισμού για να οριοθετηθεί συχνά αντιπαραβάλλεται με άλλες έννοιες. Για παράδειγμα, προβάλλεται η διαφοροποίηση της εθελοντικής εργασίας από την αμειβόμενη εργασία. Βέβαια, τα όρια μεταξύ εθελοντισμού και αμειβόμενης εργασίας ορισμένες φορές δεν είναι τόσο διακριτά. Σύμφωνα με τους Snyder και Omoto (2008), ο ορισμός του εθελοντισμού εμπεριέχει την παροχή μη υποχρεωτικής εργασίας, χωρίς αμοιβή, την παροχή αυτής της εργασίας εντός κάποιου θεσμικού πλαισίου και με αντικείμενο της εργασίας την προσφορά βοήθειας σε άλλους. Αντιθέτως, στις σκανδιναβικές χώρες υιοθετείται ένας πιο ευρύς ορισμός του εθελοντισμού, σύμφωνα με τον οποίο εντάσσονται σε αυτόν όλες οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εθελοντικά είτε πρόκειται για παροχή υπηρεσιών σε άλλους είτε όχι. Στις αγγλοσαξονικές χώρες η έννοια περιορίζεται συνήθως στην παροχή βοήθειας σε άτομα που έχουν ανάγκη και ο όρος βρίσκεται κοντά με την έννοια της φιλανθρωπίας (von Essen, 2016).

Ορισμένοι μελετητές ταυτίζουν τον εθελοντισμό με τη δράση των ΜΚΟ, θεωρώντας ότι τα διαφοροποιά στοιχεία του εθελοντισμού συνίστανται στη δραστηριοποίηση εκτός δημοσίου τομέα και η δραστηριοποίηση πραγματοποιείται χωρίς την επιδίωξη κέρδους (Hall, Cook, & Wankhade, 2016). Ο εθελοντισμός συνδέεται με τον λεγόμενο «τρίτο τομέα» που αντιδιαστέλεται από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και περιλαμβάνει εκτός από ΜΚΟ, συνεταιρισμούς και αλληλέγγυες ομάδες. Οι εθελοντικές αυτές οργανώσεις διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς τη στόχευση, την οργάνωση και τη λειτουργία τους. Για παράδειγμα, η αλληλέγγυα οικονομία συνδέεται περισσότερο με ριζοσπαστικές πρακτικές και κοινωνικά κινήματα ενώ ο μη κερδοσκοπικός τομέας συνδέεται περισσότερο με την αγγλοσαξονική παράδοση που δίνει έμφαση στην ιδιωτική πρωτοβουλία σε σχέση με άλλες μορφές συλλογικότητας (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010).

Λόγω της γενικότερης ασάφειας που υπάρχει σχετικά με την έννοια του εθελοντισμού, που επιτρέπει διάφορους τρόπους κατανόησης του φαινομένου και λόγω της σχέσης της έννοιας του εθελοντισμού με τον τρόπο που βλέπουμε τον εαυτό μας και την κοινωνία, η κατανόηση-οριοθέτηση της έννοιας σε κάθε κοινωνικό πλαίσιο, διαμορφώνει σε ένα βαθμό και τον τρόπο που βλέ-

πουμε την κοινωνία (von Essen, 2016). Γενικά, η έννοια του εθελοντισμού διαφοροποιείται ανάλογα με το χρονικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο αναφέρεται (Liu, Ching, & Wu, 2017). Αναλόγως των παραμέτρων αυτών της αποδίδεται και διαφορετικό νόημα. Συνεπώς, η έννοια του εθελοντισμού αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή (von Essen, 2016).

Ένα ερώτημα που συνδέεται με τον εννοιολογικό προσδιορισμό του εθελοντισμού αφορά τα κίνητρα συμμετοχής στον εθελοντισμό. Οι λόγοι που τα άτομα συμμετέχουν στον εθελοντισμό διαφοροποιούνται ως ένα βαθμό αλλά υπάρχει και ένας βασικός κορμός κινήτρων που φαίνεται να ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις. Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι τα κίνητρα συμμετοχής σε εθελοντικές δράσεις διαφοροποιούνται ως ένα βαθμό ανάλογα με την ηλικία και το φύλο. Για παράδειγμα, οι κοινωνικοί στόχοι αποκτούν μεγαλύτερη σημασία με την άνοδο της ηλικίας ενώ τα κίνητρα που σχετίζονται με την εργασιακή ένταξη σε αμειβόμενη εργασία αποκτούν μικρότερη αξία (Okun & Schultz, 2003). Έχει επίσης επισημανθεί ότι παρότι ο τρόπος συμμετοχής και τα κίνητρα μπορεί να διαφοροποιούνται αναλόγως διαφόρων χαρακτηριστικών, τα βασικά κίνητρα συμμετοχής, με κυρίαρχο το κίνητρο της προσφοράς παραμένουν τα ίδια σε διάφορα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια (Aydinli et al., 2015). Άλλοι όμως συγγραφείς προτάσσουν το ατομικό συμφέρον ως ένα σημαντικό κίνητρο συμμετοχής στον εθελοντισμό (Stebbins, 1996).

Σύμφωνα με τους Lim και DeSteno (2016), οι υπάρχουσες μελέτες δείχνουν ότι η εμπειρία δυσκολιών και κακουχίας συνδέεται θετικά με την τάση συμμετοχής σε εθελοντικές δράσεις λόγω του ότι μετά από τέτοιες καταστάσεις νιώθουμε συμπόνια και ενισχύεται η ενσυναίσθηση. Ίσως και γι' αυτό την εποχή της κρίσης στην Ελλάδα σημειώνεται ραγδαία άνοδος του εθελοντισμού και της συμμετοχής στην κοινωνία των πολιτών.

Έχοντας υπόψη τον ανωτέρω εννοιολογικό προσδιορισμό, η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να διερευνήσει σε ένα πρώτο επίπεδο τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Είναι κόμπι πολυτελείας ο εθελοντισμός ή πολιτική πράξη; Ο Stebbins (1996) υποστηρίζει ότι το ατομικό συμφέρον αποτελεί το κυρίαρχο κίνητρο στον εθελοντισμό και ότι οι εθελοντές αγνοούν το γενικότερο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο. Από την άλλη πλευρά, σε περιόδους κρίσεων παρατηρείται σημαντική αύξηση της εθελοντικής δράσης ακόμα και ατόμων και ομάδων που δεν ανήκουν σε προνομιούχες τάξεις.
- Πώς αλληλοεπιδρά ο εθελοντισμός με άλλους θεσμούς;
- Πώς μπορεί να αξιοποιηθεί ο εθελοντισμός για την ενίσχυση της ευημερίας των συμμετεχόντων εθελοντών, των αποδεκτών της βοήθειας που παρέχουν και τη στήριξη του κράτους πρόνοιας; Πώς μπορεί τελικά να συμβάλει ο εθελοντισμός στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού;

3. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ

Στην παρούσα ενότητα γίνεται αναφορά σε ορισμένα δεδομένα για το μέγεθος του εθελοντισμού στην Ελλάδα και αλλού. Για την περίπτωση της Ελλάδας υπάρχουν αποσπασματικές μόνο πηγές ενώ σε άλλες χώρες η μέτρηση του εθελοντισμού είναι πιο συστηματική.

Στη Σουηδία, μια χώρα στην οποία ο εθελοντισμός είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος, μελέτες αναφέρουν ότι περίπου το 50% του ενήλικου πληθυσμού συμμετέχει σε εθελοντικές δράσεις σε μόνιμη βάση (von Essen, 2016). Οι δράσεις αυτές αφορούν μια ευρεία γκάμα δραστηριοτήτων όπως παροχή βοήθειας σε άτομα που έχουν ανάγκη αλλά και προσφορά υπηρεσιών που ενισχύουν τη λειτουργία αθλητικών, θρησκευτικών ή πολιτισμικών δράσεων.

Το 2010 ολοκληρώθηκε μια μελέτη για το μέγεθος και τις μορφές του εθελοντισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση (EC, 2010). Σύμφωνα με τα στοιχεία της μελέτης αυτής, η συμμετοχή στον εθελοντισμό στην Ελλάδα είναι

μικρής έκτασης, συγκριτικά με άλλες χώρες. Παρότι ακριβή στοιχεία δεν υπάρχουν, εκτιμάται ότι λιγότερο από το 10% του πληθυσμού μετέχει σε εθελοντικές δραστηριότητες (EC, 2010). Θα πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι οι εκτιμήσεις τόσο για τον αριθμό των εθελοντών όσο και των οργανώσεων που χρησιμοποιούν εθελοντές ποικίλουν καθώς την περίοδο εκείνη έλλειπε ένα ενιαίο αρχείο που να περιλαμβάνει τα στοιχεία αυτά (Υπουργείο Παιδείας, 2012). Αντιθέτως, υπάρχει μια αποσπασματική καταγραφή των εθελοντικών οργανώσεων από διαφορετικούς φορείς που δεν είναι εύκολο να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με το μέγεθος του εθελοντισμού, τα χαρακτηριστικά και την εξέλιξή του. Οι προσπάθειες του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων με τη δημιουργία σχετικών μητρώων για τον εθελοντισμό αναμένεται να οδηγήσει σε μια πιο συστηματική καταγραφή των σχετικών μεγεθών.

Στον **Πίνακα 1** κατατάσσονται οι χώρες της ΕΕ ανάλογα με το μέγεθος του εθελοντισμού σε κάθε χώρα, σύμφωνα με τη μελέτη της ΕΕ. Θα πρέπει να σημειωθεί

10 ■

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Πολύ υψηλή (>40% ενηλίκων)	Υψηλή (30-39% ενηλίκων)	Σχετικά υψηλή (20-29% ενηλίκων)	Σχετικά χαμηλή (10-19% ενηλίκων)	Χαμηλή (<10% ενηλίκων)
Αυστρία	Δανία	Εσθονία	Βέλγιο	Βουλγαρία
Ολλανδία	Φιλανδία	Γαλλία	Κύπρος	Ελλάδα
Σουηδία	Γερμανία	Λετονία	Τσεχία	Ιταλία
Ηνωμένο Βασίλειο	Λουξεμβούργο		Ιρλανδία	Λιθουανία
			Μάλτα	
			Πολωνία	
			Πορτογαλία	
			Σλοβακία	
			Ρουμανία	
			Σλοβενία	
			Ισπανία	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Σημαντική αύξηση	Μικρή αύξηση	Σταθερότητα	Μείωση	Ανεπαρκή στοιχεία
Αυστρία	Εσθονία	Βουλγαρία	Σλοβακία	Κύπρος
Βέλγιο	Φιλανδία	Ιρλανδία		Πορτογαλία
Τσεχία	Γερμανία	Λετονία		Ιταλία
Δανία	Ουγγαρία	Λιθουανία		Ηνωμένο Βασίλειο
Γαλλία	Ρουμανία	Μάλτα		
Ελλάδα	Σλοβενία	Ολλανδία		
Ιταλία		Σουηδία		
Λουξεμβούργο				
Πολωνία				
Ισπανία				

Πηγή: Volunteering in the EU (EC, 2010)

ότι τα αποτελέσματα πρέπει να θεωρηθούν ενδεικτικά καθώς σε κάθε χώρα χρησιμοποιείται διαφορετική μεθοδολογία καταγραφής. Συνεπώς, τα αποτελέσματα που παρατίθενται στον πίνακα δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα.

Από τον ανωτέρω πίνακα φαίνονται οι μεγάλες διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στις ευρωπαϊκές χώρες σχετικά με το μέγεθος του εθελοντισμού. Σε ορισμένες χώρες με μεγάλη πολιτισμική παράδοση στον εθελοντισμό, όπως οι σκανδιναβικές χώρες, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ολλανδία, παρατηρούνται υψηλά ποσοστά συμμετοχής ενώ σε άλλες χώρες χαμηλότερα ή και πολύ χαμηλότερα. Η Ελλάδα κατατάσσεται μαζί με τη Βουλγαρία, την Ιταλία και τη Λιθουανία στις χώρες με το χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής στον εθελοντισμό. Σημειώνεται ότι σε χώρες με υψηλή ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους παρατηρούνται και υψηλά ποσοστά εθελοντισμού. Αντιθέτως, στην Ελλάδα που υστερεί στην ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους και που τον ρόλο αυτό είχε επωμισθεί σε μεγάλο βαθμό η οικογένεια, τα ποσοστά εθελοντισμού είναι ιδιαίτερα χαμηλά.

Εκτός από το μέγεθος του εθελοντισμού, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η τάση μεταβολής του μεγέθους του εθελοντισμού. Τα σχετικά στοιχεία παρουσιάζονται στον **Πίνακα 2**.

Από τα σχετικά αποτελέσματα για την τάση μεταβολής του μεγέθους του εθελοντισμού, παρατηρούμε ότι η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες στις οποίες σημειώνεται σημαντική αύξηση του εθελοντισμού. Σημαντική αύξηση παρατηρείται και στη Δανία, μια χώρα που ήδη είχε υψηλό ποσοστό συμμετοχής στον εθελοντισμό.

Στον **Πίνακα 3** καταγράφεται η οικονομική αξία του εθελοντισμού στις χώρες της ΕΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι έχει χρησιμοποιηθεί κοινή μεθοδολογία για τον υπολογισμό των σχετικών μεγεθών αλλά τα στοιχεία με τα οποία έγιναν οι υπολογισμοί προκύπτουν από τα κράτη-μέλη, που χρησιμοποιούν διαφορετικές προσεγγίσεις για την εκτίμησή τους. Συνεπώς, και στην περίπτωση αυτή τα αποτελέσματα θεωρούνται ενδεικτικά.

Τα αποτελέσματα για την οικονομική αξία του εθελοντισμού κατατάσσουν την Ελλάδα στο χαμηλότερο κλιμάκιο, εκείνο που εκτιμά ότι η οικονομική αξία του εθελοντισμού είναι μικρότερη του 0,1% του εγχώριου προϊόντος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ (ΚΟΙΝΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΛΛΑ ΣΤΗ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΕΙΧΑΝ ΤΑ ΚΡΑΤΗ)

3-5% ΑΕΠ	2-3% ΑΕΠ	1-2% ΑΕΠ	<1% ΑΕΠ	<0,1% ΑΕΠ
Αυστρία	Ηνωμένο Βασίλειο	Βέλγιο	Βουλγαρία	Σλοβακία
Ολλανδία	Φιλανδία	Γαλλία	Τσεχία	Πολωνία
Σουηδία	Δανία	Γερμανία	Ιταλία	Ελλάδα
		Ιρλανδία	Ουγγαρία	
		Λουξεμβούργο	Λιθουανία	
		Ισπανία	Μάλτα	
			Πορτογαλία	
			Ρουμανία	
			Σλοβενία	

Πηγή: Volunteering in the EU (EC, 2010)

Στην περίπτωση της Ελλάδας τα αποτελέσματα είναι συμβατά με τον αριθμό των εθελοντών που παρουσιάστηκε στον Πίνακα 1.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα χαρακτηριστικά των εθελοντών. Από σχετική μελέτη του Υπουργείου Παιδείας φαίνεται ότι στην Ελλάδα οι εθελοντές είναι κατά κύριο λόγο 30-50 ετών, ελληνικής υπηκοότητας, υψηλού μορφωτικού επιπέδου, εργαζόμενοι, συχνότερα γυναίκες, εργάζονται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, και οι πολιτικές τους πεποιθήσεις χαρακτηρίζονται συνήθως ως κεντρώες ή αριστερές. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι παρότι οι γυναίκες συμμετέχουν συχνότερα σε εθελοντικές δράσεις, οι εκπρόσωποι των εθελοντικών οργανώσεων είναι συχνότερα άνδρες (Υπουργείο Παιδείας, 2012).

4. ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ

Στην παρούσα ενότητα θα αναφερθούμε σε ορισμένα θέματα που συνδέονται με την ανάπτυξη του εθελοντισμού και συγκεκριμένα το θέμα της υγείας-ευημερίας, της ανάπτυξης και της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Θα εξετάσουμε συνοπτικά την αλληλεπίδραση των θεμάτων αυτών με τον εθελοντισμό.

4.1 Υγεία-ευημερία-εθελοντισμός

Αρχικά εξετάζουμε την αλληλεπίδραση του εθελοντισμού με την υγεία του εθελοντή. Στη διερεύνηση αυτή υιοθετούμε για την έννοια της υγείας τον ορισμό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ) που ταυτίζει την υγεία με την ευημερία του ατόμου. Ο ορισμός αυτός ξεφεύγει από παλαιότερους ορισμούς που ακολουθούσαν το βιοϊατρικό μοντέλο και ταύτιζαν την υγεία με την έλλειψη της ασθένειας. Ουσιαστικά ο ΠΟΥ υιοθετεί το βιοκοινωνικοψυχολογικό μοντέλο για την υγεία που αναγνωρίζει ότι στη διαμόρφωση της υγείας του ατόμου αλληλοεπιδρούν βιολογικοί, ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες.

Η εθελοντική εργασία προσφοράς προς τους άλλους φαίνεται από σχετικές μελέτες ότι ενισχύει την προσωπική ευημερία (Weinstein & Ryan, 2010). Οι συμμετέχοντες

ωφελούνται από την προσωπική επαφή και τη διαπίστωση ότι βοηθούν τους άλλους και την αίσθηση κοινότητας με τους άλλους (Baumeister & Leary, 1995). Έχει μάλιστα παρατηρηθεί ότι όσο μεγαλύτερη είναι η ηλικία του εθελοντή και όσο περισσότερα προβλήματα υγείας αντιμετωπίζει, τόσο μεγαλύτερα είναι τα οφέλη του εθελοντισμού στην ευημερία του (Okun, Rios, Crawford, & Levey, 2011).

Μελέτες που επικεντρώνονται στα αποτελέσματα της εργασίας, αμειβόμενης ή/και εθελοντικής και της ανεργίας στην υγεία παρέχουν ενδιαφέροντα ευρήματα. Η ανεργία έχει συνδεθεί με αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, συμπεριφορές που επιφέρουν προβλήματα στην υγεία (π.χ. μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ) και γενικά αρνητικές επιπτώσεις στην ευημερία. Σε μια μελέτη διερευνήθηκε η επίπτωση του εθελοντισμού για εργαζόμενους και ανέργους (Griep et al., 2015). Βρέθηκε ότι ο εθελοντισμός ωφελεί τους ανέργους, αναστέλλοντας τις αρνητικές επιπτώσεις της στην υγεία-ευημερία και τις επιβλαβείς συνήθειες για την υγεία. Επισημάνθηκε ότι ο εθελοντισμός ωφελεί και τους εργαζόμενους αλλά το όφελος είναι μεγαλύτερο για τους ανέργους. Η εξήγηση που δίνεται είναι ότι ο εθελοντισμός υποκαθιστά τις λανθάνουσες λειτουργίες της αμειβόμενης απασχόλησης, που είναι ευεργετικές για την υγεία (δομημένο πρόγραμμα χρόνου και δραστηριοτήτων, προσφορά στο κοινό καλό, κοινωνικές επαφές και κοινωνική θέση-ρόλος). Βέβαια, ο εθελοντισμός, ως μη αμειβόμενη εργασία, δεν υποκαθιστά (τουλάχιστον όχι άμεσα) την έλλειψη εισοδήματος και την οικονομική ανισότητα. Η εθελοντική εργασία παρέχει όμως τη δυνατότητα για πιο δομημένο πρόγραμμα χρόνου, συμμετοχή σε δραστηριότητα με κοινό σκοπό, κοινωνικές επαφές εκτός της οικογένειας, κοινωνική θέση και δραστηριότητα. Αυτές οι δραστηριότητες συνδέονται με την ψυχολογική υγεία. Έμμεσα ο εθελοντισμός μέσω της δραστηριοποίησης και της κοινωνικής δικτύωσης βοηθά και την εύρεση απασχόλησης (Clary & Snyder, 1999). Συνεπώς, η εθελοντική εργασία έχει θετική επίπτωση στην υγεία των εθελοντών και ειδικά των ανέργων εθελοντών.

4.2 Εθελοντισμός και ανάπτυξη

Ένα άλλο σημαντικό ερώτημα αφορά τη σχέση του εθελοντισμού με την ανάπτυξη. Στη διερεύνηση του ερωτήματος αυτού υιοθετούμε ένα διερευνημένο ορισμό της

ανάπτυξης που περιλαμβάνει την κοινωνική ανάπτυξη και δεν περιορίζεται σε όρους οικονομικής ανάπτυξης. Η κοινωνική ανάπτυξη-ευημερία συνδέεται εκτός από την ύπαρξη επαρκούς εισοδήματος και παροχών, και με τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και γενικά με τη διαβίωση σε ένα περιβάλλον κοινωνικής συνεκτικότητας και μείωσης του κοινωνικού αποκλεισμού των ευάλωτων ατόμων και ομάδων.

Σε μια συζήτηση για την κοινωνική ανάπτυξη και τον εθελοντισμό εμπλέκονται και θέματα που αφορούν την κοινωνική πολιτική καθώς και η συμβολή του δημοσίου, του ιδιωτικού και του τρίτου τομέα στην κοινωνική ανάπτυξη. Η ιστορική εξέλιξη του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα συνδέεται με το θέμα αυτό. Στην Ελλάδα το κράτος πρόνοιας χαρακτηρίζεται από ασθενείς, κατακερματισμένες και αποσπασματικές παροχές. Η περίοδος της κρίσης σε συνδυασμό με τους δημοσιονομικούς περιορισμούς των μνημονίων κατέστησαν την κατάσταση ιδιαίτερα δύσκολη. Η κρίση ενίσχυσε τις ανάγκες σε μια περίοδο που η κάλυψη των αναγκών αυτών έγινε ακόμα πιο δυσχερές. Στη δυσμενή αυτή κατάσταση συνέβαλε επίσης η μεταναστευτική κρίση που επιδείνωσε τα υπάρχοντα προβλήματα και δημιούργησε καινούργια προβλήματα που απαιτούσαν άμεση και ειδική αντιμετώπιση.

Στην Ελλάδα η οικογένεια αποτελούσε το βασικό δίκτυο ασφαλείας του φτωχού, του αναπήρου και γενικά του έχοντος ανάγκη. Η κρίση βέβαια περιόρισε σημαντικά τις δυνατότητες της οικογένειας να ανταποκριθεί στις σχετικές ανάγκες. Από πλευράς δημοσίου τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει προσπάθειες ορθολογισμού ορισμένων παροχών και παράλληλα αντιμετώπισης των νέων αναγκών που δημιούργησε η κρίση όπως η ένταση του προβλήματος της φτώχειας και ειδικά της παιδικής φτώχειας. Στα μέτρα που λαμβάνονται περιλαμβάνονται η παροχή Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης, η παροχή δωρεάν σίτισης στα σχολεία, η παροχή κοινωνικού μερίσματος και άλλα μέτρα. Ορισμένα από τα μέτρα που λαμβάνονται όπως τα μέτρα οριζόντιων παροχών (π.χ. δωρεάν γεύματα στα σχολεία) λειτουργούν πιο αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων σε σχέση με άλλα μέτρα που λαμβάνουν υπόψη εισοδηματικά ή άλλα κριτήρια. Παρότι έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες το τελευταίο διάστημα, τα προβλήματα εξακολουθούν να είναι μεγάλα και να απαιτούν μακροχρόνιες λύσεις και συστηματικό σχεδιασμό.

Κάποιοι μελετητές προσπάθησαν να κατηγοριοποιήσουν τις διάφορες χώρες σε εκείνες που θεωρούν ότι είναι ατομοκεντρικές και εκείνες που θεωρούν ότι είναι κοινωνικοκεντρικές.¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα ατομοκεντρικής κοινωνίας είναι οι ΗΠΑ, όπου το ατομικό συμφέρον προτάσσεται ως βασική αξία όπως και οι αξίες της αξιοκρατίας και της αυτονομίας. Στις κοινωνικοκεντρικές κοινωνίες, όπως η Κίνα, το συλλογικό συμφέρον προτάσσεται του ατομικού, όπως και οι αξίες της πειθαρχίας στις αξίες της οικογένειας, των μεγαλύτερων, κ.λπ. Στις μελέτες αυτές η Ελλάδα εμφανίζεται να έχει στοιχεία και από τις δύο κατηγορίες, ισχυρά κοινωνικοκεντρικά χαρακτηριστικά σε επίπεδο οικογένειας και ισχυρά ατομοκεντρικά χαρακτηριστικά σε ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο. Η εικόνα αυτή ταιριάζει και με την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας στη χώρα.

14

Ιστορικά στην Ελλάδα ο δημόσιος τομέας δεν κάλυπτε επαρκώς τις ανάγκες στα λεγόμενα κοινωνικά αγαθά. Η παιδεία ήταν μεν δημόσια αλλά τα ιδιωτικά φροντιστήρια έγιναν θεσμός και αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης. Η υγεία ήταν μεν δημόσια αλλά με πολλές ελλείψεις, με αποτέλεσμα η δαπάνη για ιδιωτική περίθαλψη να είναι εξαιρετικά υψηλή και να παρατηρούνται σοβαρές ανισότητες ως προς την κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού ανάλογα με το οικονομικό επίπεδο του καθενός. Η κρίση όπως αναφέρθηκε, ενέτεινε τα προβλήματα αυτά κυρίως λόγω της σοβαρής πτώσης του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού αλλά και της ανασφάλειας σχετικά με τις εξελίξεις. Πριν την κρίση, ο λεγόμενος τρίτος τομέας δεν είχε αναπτυχθεί επαρκώς στην Ελλάδα, με εξαίρεση ίσως την ανάπτυξη των συνεταιρισμών σε προηγούμενες δεκαετίες, που όμως δεν είχαν μακροβιότητα.

Η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με τη μεταναστευτική κρίση δημιούργησε προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τρίτου τομέα, κυρίως των ΜΚΟς αλλά και αλληλέγγυων ομάδων που εστίαζαν στην κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών. Στην περίπτωση των ΜΚΟς η συνεργασία με τον δημόσιο τομέα είναι συχνή ενώ οι αλληλέγγυες ομάδες λειτουργούν ανεξάρτητα. Η αύξηση των προβλημάτων σε συνδυασμό με τη λειτουργία των ΜΚΟς και των αλληλέγγυων ομάδων δημιούργησε προϋποθέσεις αύξησης του εθελοντισμού στη χώρα. Εθελοντισμός υπάρχει βέβαια και σε δημόσιους φορείς, στην εκκλησία καθώς και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Γενικά επιδιώχτηκε η κάλυψη αρκετών αναγκών από τον τρίτο τομέα που δεν καλύπτονται ούτε από το κράτος ούτε από την αγορά. Στην περίπτωση της αγοράς οι ανάγκες αυτές δεν καλύπτονται γιατί δεν υπάρχει κέρδος ή ενδιαφέρον από τους υπάρχοντες ή υποψήφιους επιχειρηματίες. Στην περίπτωση του κράτους οι ανάγκες δεν καλύπτονται γιατί απαιτείται υψηλή εξειδίκευση, δεν

υπάρχουν αρκετοί πόροι, ή απαιτούνται αναδιαρθρώσεις που γίνονται με βραδύ ρυθμό και απαιτούν ευελιξίες μεγαλύτερες από αυτές που χαρακτηρίζουν τον δημόσιο τομέα. Ο τρίτος τομέας αντιμετωπίζει με μεγαλύτερη ευελιξία τα προβλήματα του δημοσίου τομέα καθώς μπορεί να αντλεί πόρους από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα και λειτουργεί πιο ευέλικτα.

Η κατάσταση αυτή έχει δημιουργήσει πλέον ένα πλέγμα παροχών και δράσεων στο οποίο εμπλέκονται ο δημόσιος τομέας, ο τρίτος τομέας και ο ιδιωτικός τομέας. Η κάλυψη των αναγκών δημιουργεί εισόδημα συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη. Η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας είναι σκόπιμο να ειδωθεί και υπό το πρίσμα των αναπτυξιακών προοπτικών σε τοπικό επίπεδο (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010).

Η πολύπλευρη αυτή δράση συμβάλλει επίσης στην κοινωνική ανάπτυξη καθώς αντιμετωπίζει τα προβλήματα των πιο ευάλωτων ομάδων, μειώνοντας τις κοινωνικές ανισότητες. Θα πρέπει βέβαια να διερωτηθούμε αν το συγκεκριμένο πλέγμα δράσεων και φορέων που δραστηριοποιούνται στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών αποτελεί τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων σε μακροχρόνιο επίπεδο.

Η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα δεν είναι εύκολη καθώς θα πρέπει να βρεθεί ο τρόπος παρακολούθησης και αξιολόγησης της υπάρχουσας κατάστασης και η αξιοποίηση της αξιολόγησης για τη βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης σε σχέση με τους στόχους που έχουν τεθεί. Απαιτείται επίσης σαφής προσδιορισμός των στόχων καθώς και των δράσεων που είναι επιθυμητό να παρέχονται από κάθε κομμάτι της οικονομίας (δημόσιο, ιδιωτικό, τρίτο). Ένα θέμα που θα πρέπει να διερευνηθεί σε αυτό το πλαίσιο είναι η τυχόν συμπληρωματικότητα ή ανταγωνιστικότητα των δράσεων των διαφόρων φορέων.

4.3 Εθελοντισμός και δημοκρατική διακυβέρνηση

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που συνδέεται με τον εθελοντισμό αφορά την αλληλεπίδρασή του με την ιδιότητα του πολίτη και ευρύτερα με την ανάπτυξη της κοινωνικής δημοκρατίας. Το θέμα αυτό συνδέεται με τον τρόπο που λειτουργεί ο εθελοντισμός και οι φορείς που αξιοποιούν την εργασία των εθελοντών αλλά και γενικότερα με ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικής συμμετοχής.

Ο τρίτος τομέας γενικά ενισχύει τη συμμετοχή των πολιτών και την εμπλοκή τους στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Με τη συμμετοχή των πολιτών στην παραγωγή των υπηρεσιών αυτών δημιουργούνται συνέργειες μεταξύ των δράσεων των πολιτών και του κράτους και μεταξύ των χρηστών και παρόχων. Αυτή η διαδικασία

δημιουργεί προϋποθέσεις για μια πιο ισότιμη και δημοκρατική παραγωγή κοινωνικών υπηρεσιών. Θα πρέπει βέβαια να εξετάσουμε τον τρόπο που επηρεάζονται τα άτομα και οι συλλογικότητες από τη διαδικασία αυτή. Σημασία όμως έχει ότι όταν υπάρχει αυτή η συν-παραγωγή κοινωνικών υπηρεσιών δημιουργούνται άλλου τύπου σχέσεις μεταξύ παρόχου και ωφελούμενου (Pestoff, 2012).

Όσον αφορά τη συμμετοχή των πολιτών στην παραγωγή κοινωνικών υπηρεσιών θα πρέπει να λάβουμε υπόψη το πόσο εύκολη είναι η συμμετοχή αυτή και ποια είναι τα κίνητρα της συμμετοχής. Σχετικά με το πόσο εύκολη είναι η συμμετοχή των πολιτών σημασία έχει η διάχυση της πληροφόρησης και η διευκόλυνση των υποψήφιων εθελοντών για τη συμμετοχή τους. Τα κίνητρα για συμμετοχή στον εθελοντισμό εξαρτώνται από το πόσο σημαντική είναι η κοινωνική πολιτική για τον πολίτη, πώς τους επηρεάζει συναισθηματικά και πώς αντιλαμβάνονται ότι επηρεάζει το μέλλον, το δικό τους και των άλλων ανθρώπων. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν διάφοροι τρόποι συμμετοχής στην συν-παραγωγή κοινωνικών υπηρεσιών και στον εθελοντισμό. Με διαφορετικό τρόπο συμμετέχουν οι επιχειρήσεις, τα άτομα και οι συλλογικότητες. Ο Pestoff (2012) μίλησε για «συν-παραγωγή» και «συν-κατασκευή» κοινωνικών υπηρεσιών περιγράφοντας τη λειτουργία του τρίτου τομέα. Αυτή η συν-κατασκευή βασίζεται στη συνέργεια των δραστηριοτήτων των πολιτών και της κυβέρνησης.

Η ψηφιακή εποχή διευκολύνει τις συνεργατικές δυνατότητες μέσω της δυνατότητας ευρύτερης διάχυσης της σχετικής πληροφόρησης και της παροχής υπηρεσιών από απόσταση, διευκολύνοντας την ανάπτυξη του εθελοντισμού. Βέβαια θα πρέπει να γίνεται κατανοητό ότι υπάρχουν όρια συμμετοχής (glass ceiling), τα οποία εξαρτώνται από διάφορους άλλους παράγοντες.

Όπως ειπώθηκε, η παρατεταμένη οικονομική και κοινωνική κρίση δημιούργησε συνθήκες που ευνόησαν την ανάπτυξη του εθελοντισμού στην Ελλάδα, ένα φαινόμενο που παρατηρείται και σε άλλες χώρες. Η κινητοποίηση για εθελοντική εργασία αυξάνεται επίσης και μετά από διάφορα άλλα τραγικά γεγονότα όπως καταστροφικές πυρκαγιές, σεισμούς, κ.ά. Ο εθελοντισμός επηρεάζεται ακόμα από πολιτισμικά χαρακτηριστικά, την «κουλτούρα» εθελοντισμού που υπάρχει σε κάθε κοινωνία. Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τα κίνητρα εθελοντισμού των πολιτών συνδέεται με τη μορφή οργάνωσης των ίδιων των εθελοντικών οργανώσεων. Η εμπιστοσύνη στους φορείς και η περισσότερο δημοκρατική οργάνωση των οργανώσεων που χρησιμοποιούν εθελοντές, που παρέχει περισσότερα δικαιώματα στους εθελοντές αλλά και στους αποδέκτες της εθελοντικής εργασίας παρέχει δύναμη στους εθελοντές (και στους αποδέκτες της βοήθειας) και ενισχύει τον εθελοντισμό.

Σκόπιμο είναι να επισημανθεί ότι η παροχή δικαιωμάτων στους εθελοντές δεν θα πρέπει να συγχέεται με την ανάγκη αυστηρών ορίων σχετικά με τον ρόλο των εθελοντών και το περιεχόμενο των υπηρεσιών που παρέχουν. Όρια απαιτούνται επίσης σχετικά με το τι κάνει η κάθε υπηρεσία του φορέα που χρησιμοποιεί εθελοντές, τις διαδικασίες επιλογής και επιμόρφωσης των εθελοντών καθώς και σαφή πληροφόρηση σχετικά με τη συμμετοχή του εθελοντή στο έργο του φορέα. Σε κάποιες περιπτώσεις οι εθελοντές αποτελούν απλώς τον «τελευταίο τροχό της αμάξης» σε διάφορους φορείς αλλά σε κάποιες περιπτώσεις υιοθετούνται πρακτικές που αξιοποιούν την εργασία και τις γνώσεις του εθελοντή στην αναμόρφωση των υπηρεσιών του φορέα ενώ σε κάποιες άλλες περιπτώσεις οι εθελοντές συμμετέχουν και σε διάφορα επίπεδα λήψεως αποφάσεων.

Ο τρόπος οργάνωσης των φορέων που χρησιμοποιούν εθελοντική εργασία ασκεί πολλαπλές επιδράσεις στο μέγεθος και τη μορφή του εθελοντισμού τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Σε ατομικό επίπεδο επηρεάζει την κινητοποίηση των υποψήφιων εθελοντών ή/και των ενεργών εθελοντών. Σε συλλογικό επίπεδο επηρεάζει τη συνεκτικότητα της κοινωνίας και τη διαμόρφωση αξιών όπως η συλλογικότητα και η δημοκρατικότητα. Αν, για παράδειγμα, σε μια εθελοντική οργάνωση συνθίζεται η διαβούλευση της δράσης της με όλους τους εμπλεκόμενους (συμπεριλαμβανομένων των αμειβόμενων εργαζομένων, των εθελοντών και των αποδεκτών της βοήθειας) και λαμβάνονται αποφάσεις συλλογικά, δημιουργείται μια συλλογική δυναμική και ενισχύεται μια πολιτική διάσταση διαλόγου και συμμετοχής. Η ανάπτυξη μιας τέτοιας πρακτικής έχει επίσης οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Μέσω των συλλογικών αυτών διαδικασιών οι εμπλεκόμενοι και ειδικά οι εθελοντές έχουν τη δυνατότητα ενίσχυσης του κοινωνικού τους κεφαλαίου αποκτώντας περαιτέρω γνώσεις, δεξιότητες και κοινωνική δικτύωση. Το κοινωνικό κεφάλαιο συμβάλλει σημαντικά στην επιτυχή ένταξη των εθελοντών στην αγορά εργασίας και στην απόκτηση και οικονομικών πόρων.

Ένα άλλο αξιακό ζήτημα που συνδέεται με τον εθελοντισμό συνδέεται με τον ευρύτερο ρόλο των εθελοντικών οργανώσεων στο πλαίσιο παροχής κοινωνικής πολιτικής. Θα πρέπει να εξεταστεί ο ρόλος όλων των εμπλεκόμενων στην παροχή αυτή των κοινωνικών υπηρεσιών: του κράτους, του ιδιωτικού τομέα και του τρίτου τομέα. Ποιος είναι ο ρόλος του κάθε ενός από αυτούς; Οι σχέσεις και οι δράσεις τους χαρακτηρίζονται από ανταγωνισμό ή συνέργεια; Η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών θα πρέπει να αποτελεί ευθύνη του κράτους και δικαίωμα του πολίτη. Στις περιπτώσεις όμως που δεν μπορούν να καλυφθούν οι υπάρχουσες ανάγκες από το κράτος,

με ποιο τρόπο μπορούν να αναπτυχθούν συνέργειες με τον τρίτο και τον ιδιωτικό τομέα με τρόπο ώστε να καλύπτονται αποτελεσματικότερα οι υπάρχουσες ανάγκες αλλά χωρίς να διαβρώνεται ο ρόλος του κράτους ως του πρωταρχικού φορέα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών; Τα ερωτήματα αυτά δεν είναι δυνατόν να απαντηθούν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Απλά επισημαίνονται ως ερωτήματα που θα πρέπει να μας απασχολήσουν και παράλληλα γίνεται αναφορά σε ορισμένες παραμέτρους που τα επηρεάζουν.

5. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΔΙΕΠΕΙ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ

16 ■

Ο εθελοντισμός εμφανίζεται με διάφορες μορφές σε κάθε κοινωνία. Το θεσμικό πλαίσιο που αφορά τον εθελοντισμό διαφοροποιείται αρκετά μεταξύ των διαφόρων χωρών. Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως την περίπτωση της Σουηδίας, δεν υπάρχει πολύ συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο που να διέπει τον εθελοντισμό. Στη χώρα αυτή υπάρχει όμως αυστηρό θεσμικό πλαίσιο που διέπει διάφορα γενικότερα θέματα που επηρεάζουν έμμεσα, μεταξύ άλλων, και την εθελοντική εργασία. Η Σουηδία επιλέγει να μην υπάρχει πολύ συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό ώστε να παρέχεται ευελιξία στις οργανώσεις που χρησιμοποιούν εθελοντική εργασία ώστε να την προσαρμόζουν σύμφωνα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητές τους. Άλλες χώρες έχουν πιο συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό. Η Ελλάδα θεωρείται μια χώρα που έχει έμμεσο νομοθετικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό. Στον **Πίνακα 4** κατατάσσονται οι χώρες της ΕΕ ανάλογα με το αν έχουν άμεσο ή έμμεσο νομοθετικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό ή αν βρίσκονται σε διαδικασία δημιουργίας σχετικού νομοθετικού πλαισίου.

6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ

Στην παρούσα ενότητα θα αναφερθούμε σε δυο παραδείγματα αποτελεσματικών πρακτικών εθελοντισμού, το πρώτο από την Ελλάδα και το δεύτερο από τον Καναδά, ώστε να αναδειχθούν ορισμένοι παράμετροι που θα πρέπει να ενισχυθούν περαιτέρω στην όποια προσπάθεια χάραξης σχετικής πολιτικής. Μια πρακτική κρίνεται απο-

τελεσματική για την ανάπτυξη του εθελοντισμού αν παράγει θετικά αποτελέσματα και συμβάλλει ποικιλοτρόπως στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Το πρώτο παράδειγμα καλής πρακτικής στον τομέα του εθελοντισμού αφορά την ΜΚΟ Home-Start. Η συγκεκριμένη ΜΚΟ ξεκίνησε τη λειτουργία της στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1973 και σήμερα δραστηριοποιείται σε πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Τσεχία, η Δανία, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ουγγαρία, η Σρι Λάνκα, το Ισραήλ, η Κένυα, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Ουγκάντα, η Νότια Αφρική και η Ελλάδα. Η Home-Start βοηθά οικογένειες με μικρά παιδιά και χρησιμοποιεί εθελοντές με γονεϊκή εμπειρία για να βοηθήσει τις οικογένειες.

Στην Ελλάδα η Home-Start είναι μια μικρής εμβέλειας ΜΚΟ που δεν είναι ευρέως γνωστή. Δραστηριοποιείται στην Αθήνα και στον Πειραιά και αναλαμβάνει να στηρίξει οικογένειες που αποτίνονται σε αυτή απευθείας ή σε συνεννόηση με κοινωνικές υπηρεσίες του κράτους όπως το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) που παραπέμπει περιστατικά στη συγκεκριμένη οργάνωση. Η Home-Start βοηθά οικογένειες με μικρά παιδιά που αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα: φτώχεια, αναπηρία, πένθος, παραβατικότητα, κ.ά. Γενικά επικεντρώνεται στη βοήθεια οικογενειών με μικρά παιδιά που έχουν ανάγκη στήριξης για οποιοδήποτε λόγο. Οι υπηρεσίες της παρέχονται σε οικογένειες με μόνο κριτήριο την ανάγκη που έχουν οι οικογένειες και τη διαμονή της οικογένειας στην πόλη δραστηριοποίησης του προγράμματος (το πρόγραμμα Home-Start Αθήνας βοηθά οικογένειες στην Αθήνα, το πρόγραμμα Home-Start Πειραιά βοηθά οικογένειες στον Πειραιά, κ.ο.κ.).

Ένα από τα θετικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης οργάνωσης είναι ότι ακολουθεί αυστηρό πλαίσιο κανόνων που διέπουν τη λειτουργία της, συμπεριλαμβανομένης και της κατάρτισης και απασχόλησης των εθελοντών. Η Home-Start έχει επαγγελματίες στις θέσεις των συντονιστών των προγραμμάτων που πραγματοποιεί και αξιολογεί επαγγελματίες (όπως παιδαγωγούς) σε ορισμένες επιμέρους δράσεις. Οι εθελοντές της Home-Start δεν είναι επαγγελματίες αλλά γονείς ή άτομα με γονεϊκή εμπειρία, οι οποίοι λαμβάνουν εκτενή κατάρτιση και συνεχή εποπτεία ώστε να οριοθετείται το έργο τους και να λειτουργούν με όρους ασφάλειας και αποτελεσματικότητας τόσο για τους ίδιους όσο και για τις οικογένειες που βοηθούν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΥΠΑΡΞΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο για εθελοντισμό	Έμμεσο νομοθετικό πλαίσιο	Σε διαδικασία δημιουργίας νομοθετικού πλαισίου
Βέλγιο	Αυστρία	Βουλγαρία
Κύπρος	Δανία	Σλοβενία
Τσεχία	Εσθονία	
Ουγγαρία	Φιλανδία	
Ιταλία	Γαλλία	
Λετονία	Γερμανία	
Λουξεμβούργο	Ελλάδα	
Μάλτα	Ιρλανδία	
Πολωνία	Λιθουανία	
Πορτογαλία	Ολλανδία	
Ρουμανία	Σλοβακία	
Ισπανία	Σουηδία	
	Ηνωμένο Βασίλειο	

Πηγή: Volunteering in the EU (EC, 2010)

Σχετικές αξιολογήσεις της λειτουργίας της Home-Start στην Ελλάδα δείχνουν την αποτελεσματικότητα των προτύπων λειτουργίας της στην πορεία των οικογενειών που βοηθά². Οι αξιολογήσεις εντοπίζουν τον κεντρικό ρόλο των εθελοντών στην παραγωγή των θετικών αποτελεσμάτων. Ο ρόλος των εθελοντών στη συγκεκριμένη οργάνωση δεν περιορίζεται στην παροχή κάποιων προεδιαγραμμένων υπηρεσιών. Συνεργάζονται στενά με τους συντονιστές των προγραμμάτων και η γνώμη τους λαμβάνεται σοβαρά υπόψη στον προγραμματισμό των σχετικών ενεργειών. Παράλληλα, οι εθελοντές μετέχουν στο Διοικητικό Συμβούλιο της Home-Start Ελλάς, αφενός ως αναγνώριση της συμβολής τους και αφετέρου για να έχουν «λόγο» στις αποφάσεις στο ανώτατο αυτό επίπεδο διακυβέρνησης της συγκεκριμένης ΜΚΟ. Γενικά τα θετικά αποτελέσματα της δράσης της συγκεκριμένης οργάνωσης φαίνεται να στηρίζονται στην τή-

ρηση αυστηρών προτύπων λειτουργίας για το έργο της βοήθειας προς ευάλωτες ομάδες χωρίς αποκλεισμούς και στην υιοθέτηση ενός δημοκρατικού τρόπου διακυβέρνησης σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας της.

Το δεύτερο παράδειγμα καλής πρακτικής προέρχεται από τον Καναδά. Αποτελεσματικές πρακτικές μπορούν να προκύψουν και από τον ευρύτερο χώρο του τρίτου τομέα ή της κοινωνικής οικονομίας ακόμα και αν δεν επικεντρώνονται στους εθελοντές καθώς με κατάλληλες προσαρμογές μπορούν να αξιοποιηθούν και στον τομέα του εθελοντισμού. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί η παροχή υπηρεσιών φροντίδας στο σπίτι, στο Κεμπέκ, στον Καναδά. Εκεί με στόχο την παροχή ποικίλων μορφών φροντίδας σε άτομα που διαμένουν στο σπίτι τους αλλά δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν πλήρως, η κυβέρνηση χρηματοδοτεί κοινωνικές επιχειρήσεις που παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές στα νοικοκυριά που έχουν

ανάγκη. Η δράση αυτή μοιάζει με το δικό μας πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» με τη διαφορά ότι στον Καναδά οι υπηρεσίες παρέχονται από κοινωνικές επιχειρήσεις και όχι από τους δήμους. Ένα από τα πορίσματα της αξιολόγησης της δράσης αυτής στον Καναδά αναδεικνύει εκτός από τις θετικές συνέπειες στην ευημερία των ωφελούμενων που ζουν καλύτερα, αποφεύγουν την ιδρυματοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό – καθώς είναι άτομα που δεν έχουν συχνές κοινωνικές επαφές – και την παραγωγή σημαντικών επιπτώσεων στην κοινωνία.

Συγκεκριμένα αναφέρεται η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας μέσω της μείωσης της ανεργίας όσων απασχολούνται στις κοινωνικές επιχειρήσεις και μάλιστα η μείωση της αδήλωτης απασχόλησης καθώς πριν τη δράση αυτή οι ζητούμενες υπηρεσίες καλύπτονταν κυρίως με μαύρη εργασία. Το παράδειγμα αυτό δείχνει ότι υπάρχει αφενός μια μεγάλη ανάγκη για παροχή υπηρεσιών σε νοικοκυριά με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας καθώς σε νοικοκυριά με άτομα με ειδικές ανάγκες που θα πρέπει να καλυφθούν στο πλαίσιο μιας κοινωνικής πολιτικής που στοχεύει στη μείωση των ανισοτήτων και στην παροχή υπηρεσιών σε όλους και κυρίως σε εκείνους που τις έχουν περισσότερο ανάγκη.

Αν υποθέσουμε ότι υιοθετούσαμε την άποψη ότι η παροχή αυτής της φροντίδας θα πρέπει να είναι οριζόντια (για όλους τους πολίτες), ξεκινώντας ίσως από την κάλυψη εκείνων που έχουν περισσότερο ανάγκη και σταδιακά επεκτείνοντας την υπηρεσία σε όλους, ως μια υπηρεσία υγείας με την έννοια της ευημερίας για όλους, τότε θα μπορούσαμε να σκεφτούμε ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα ή δράση θα είχε πολλαπλά θετικά αποτελέσματα. Θα μπορούσε καταρχάς να θεσπιστεί ως μια προτεραιότητα ή αναγκαιότητα στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής. Αν θεωρήσουμε ότι αποτελεί υποχρέωση της κοινωνικής πολιτικής τότε θα έπρεπε να διερευνηθεί ο τρόπος υλοποίησης. Είναι σκόπιμο να προσληφθούν άνεργοι που θα εργαστούν σε μια τέτοια δράση; Μήπως είναι ευκολότερο να χρηματοδοτηθούν κοινωνικές επιχειρήσεις για να παρέχουν το συγκεκριμένο έργο; Ίσως η δεύτερη λύση είναι πιο ευέλικτη. Αν μάλιστα συνδυάζταν με δράσεις μείωσης της ανεργίας τότε θα υπήρχαν και άλλα θετικά αποτελέσματα. Αν, για παράδειγμα, από τους ανέργους του ΟΑΕΔ, υπήρχε καθοδήγηση για τη δημιουργία τέτοιων επιχειρήσεων τότε θα πετυχαίναμε την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και παράλληλα τη μείωση της ανεργίας, δημιουργώντας πολλαπλασιαστικά θετικά αποτελέσματα σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Με την κατάλληλη καθοδήγηση οι κοινωνικές αυτές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να παρέχουν ποικίλες υπηρεσίες στα νοικοκυριά που έχουν ανάγκη. Οι δράσεις αυτές θα μπορούσαν να αφορούν όχι μόνο τον ηλικιω-

μένο πληθυσμό αλλά και γονείς με νέα παιδιά, άτομα με ειδικές ανάγκες και άλλους. Οι κοινωνικές αυτές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να πλαισιώνονται από εθελοντές, διευρύνοντας το πεδίο των δράσεων τους, χωρίς όμως να πέφτει το βάρος των δράσεων στους εθελοντές. Μια τέτοια πρόταση θα μπορούσε να έχει θετικά αποτελέσματα στους εξής τομείς:

- Παροχή κοινωνικών υπηρεσιών – μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων.
- Μείωση της ανεργίας – δημιουργία θέσεων απασχόλησης.
- Καταπολέμηση της αδήλωτης απασχόλησης (δεδομένου ότι ανάλογες υπηρεσίες παρέχονται κυρίως με αδήλωτη απασχόληση στην Ελλάδα).
- Μείωση της ιδρυματοποίησης ή του κινδύνου ιδρυματοποίησης.
- Ενεργή συμμετοχή των πολιτών μέσω της εθελοντικής εργασίας.
- Αύξηση της ατομικής και κοινωνικής ευημερίας.

7. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ «ΣΕ ΒΑΘΟΣ» ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ

Η παρούσα μελέτη στηρίχτηκε σε δύο πηγές. Η πρώτη πηγή είναι βιβλιογραφική και περιλαμβάνει άρθρα, μελέτες και άλλα κείμενα που εστιάζονται στο θέμα του εθελοντισμού. Η δεύτερη πηγή είναι ένας μικρός αριθμός συνεντεύξεων «σε βάθος» με ανθρώπους που γνωρίζουν το θέμα του εθελοντισμού από διάφορες σκοπές. Πραγματοποιήθηκαν 6 συνεντεύξεις «σε βάθος», με άτομα που είναι οι ίδιοι εθελοντές και άτομα που συνεργάζονται με εθελοντές στο δημόσιο και σε ΜΚΟ. Στη συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά ορισμένες από τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις αυτές.

Σχετικά με τον ορισμό του εθελοντισμού

- Διαπιστώνεται η ρευστότητα στον ορισμό.
- Σε κάποιες περιπτώσεις δηλώνεται η ανάγκη να τηρηθεί αυστηρότητα στο τι θεωρούμε εθελοντισμό (π.χ. να μην κρύβει υποχρεωτική συμμετοχή, να μην συνδέεται με οικονομικά οφέλη) ενώ σε άλλες περιπτώσεις αναγνωρίζεται ότι τόσο για πρακτικούς λόγους όσο και για λόγους στρατηγικής τα αυστηρά εννοιολογικά πλαίσια δεν είναι χρήσιμα και θα πρέπει να υιοθετηθούν πιο ευέλικτα πρότυπα.

Σχετικά με τις πρακτικές του εθελοντισμού στην Ελλάδα

- Διαπιστώνεται η συμμετοχή σε εθελοντισμό για διάφορους λόγους, αλτρουιστικούς και μη.
- Διαπιστώνεται η περιορισμένη διάδοση του εθελοντισμού στην Ελλάδα.
- Σημειώνεται η ενίσχυση του εθελοντισμού σε περιόδους κρίσεων ή καταστροφών.
- Διαπιστώνεται ότι οι εθελοντές μεγαλύτερης ηλικίας και οι πρώην ωφελούμενοι κινητοποιούνται σε εθελοντικές δράσεις περισσότερο από αλτρουιστικά κίνητρα σε σχέση με νεότερους εθελοντές ή εθελοντές που δεν έχουν βιώσει σοβαρά προβλήματα.
- Σε δημόσιους φορείς η δράση του εθελοντισμού δεν είναι τόσο συστηματική όσο στις ΜΚΟς.
- Οι μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις προσπαθούν μέσω δράσεων κοινωνικής ευθύνης να ενισχύσουν την εικόνα τους, παρέχοντας όμως με τον τρόπο αυτό κάποιες κοινωνικές υπηρεσίες.

Σχετικά με τα θετικά του εθελοντισμού

- Οι εθελοντές βοηθούν κρατικούς φορείς να επιτελέσουν το έργο τους.
- Οι εθελοντές βοηθούν μέσω ιδιωτικών επιχειρήσεων στην κάλυψη αναγκών που δεν καλύπτονται επαρκώς από το κράτος.
- Η δράση των εθελοντών ασκεί ποικίλες θετικές επιπτώσεις στους ωφελούμενους.
- Η εθελοντική δράση έχει θετικές συνέπειες για τον ίδιο τον εθελοντή.
- Οι εθελοντές γνωρίζουν τις ανάγκες των ωφελούμενων με τους οποίους έρχονται σε επαφή. Ορισμένες φορές γνωρίζουν καλύτερα από τους υπευθύνους των φορέων τις ανάγκες αυτές.
- Υπάρχει ανεκμετάλλευτο δυναμικό δυνητικών εθελοντών.
- Οι εθελοντικές δράσεις συμβάλλουν στην ανάπτυξη της καινοτομίας, των διεθνών δικτύων, στη μείωση των ανισοτήτων και γενικά στην ανάπτυξη αποτελεσματικών πρακτικών.

Σχετικά με τα αρνητικά του εθελοντισμού

- Ορισμένες φορές χρησιμοποιούνται εθελοντές για την κάλυψη πάγιων αναγκών που θα έπρεπε να καλύπτονται από μόνιμες δομές του κράτους.

- Υπάρχει αστάθεια στη δέσμευση των εθελοντών τόσο ως προς τον χρόνο που διαθέτουν όσο και ως προς τη διάθεσή τους να τηρήσουν τους κανόνες συνεργασίας με τους φορείς που χρησιμοποιούν εθελοντές.
- Στις περισσότερες περιπτώσεις οι εθελοντές έχουν τη θέση του κατώτατου υπαλλήλου στην ιεραρχία του φορέα.
- Είναι δύσκολο να προσφέρει κανείς εθελοντική εργασία γιατί δεν γίνονται γνωστές οι ανάγκες που υπάρχουν και όταν γίνονται γνωστές δεν υπάρχει ένα οργανωμένο πλαίσιο αξιοποίησης των εθελοντών.
- Επισημαίνονται αθέμιτες πρακτικές στη λειτουργία των ΜΚΟς που αφορούν στη διαχείριση πόρων και σε πελατειακές σχέσεις.
- Στην περίπτωση ορισμένων κρατικών φορέων η δράση των εθελοντών προκαλεί περισσότερα προβλήματα από αυτά που λύνει καθώς δεν υπάρχει ο διαθέσιμος χρόνος και το προσωπικό για την αποτελεσματική ένταξη των εθελοντών στη λειτουργία του φορέα.

■ 19

Σχετικά με την αναγκαιότητα αλλαγής-συμπλήρωσης του θεσμικού πλαισίου για τον εθελοντισμό

- Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο κρίνεται ανεπαρκές.
- Σημειώνεται η αναγκαιότητα ύπαρξης ενός γενικού θεσμικού πλαισίου για τον εθελοντισμό και η εξειδίκευσή του από κάθε φορέα που χρησιμοποιεί εθελοντές ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού και των ατόμων που εξυπηρετεί. Με τον τρόπο αυτό καθορίζονται οι κανόνες αλλά δεν εξειδικεύονται σε τέτοιο βαθμό που να καθίστανται περιοριστικοί για την ανάπτυξη του εθελοντισμού.
- Η θέσπιση ενός αυστηρότερου από το υπάρχον θεσμικού πλαισίου μπορεί να δημιουργήσει πρόσθετα βάρη στους φορείς που χρησιμοποιούν εθελοντές.

Σχετικά με τους τομείς που θα μπορούσε να καλύψει το νέο θεσμικό πλαίσιο

- Διαπιστώνονται τρεις γενικοί τομείς που θα πρέπει να καλύπτει το θεσμικό πλαίσιο: προστασία από εκμετάλλευση, ενίσχυση του εθελοντισμού και αναγνώριση του εθελοντισμού.
- Το θεσμικό πλαίσιο θα πρέπει να κάνει αναφορά σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να ρυθμίζει εργασιακά και ασφαλιστικά ζητήματα, να ορίζει τον ρόλο του εθελοντή και των εθελοντικών οργανώσεων, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, να προστατεύει

τους εθελοντές από τυχόν εκμετάλλευση, να βάζει όρια στη λειτουργία των εθελοντικών οργανώσεων, να προωθεί την εκπαίδευση του εθελοντή, να ενισχύει την κουλτούρα του εθελοντισμού, να πιστοποιεί την εθελοντική δράση και τα προσόντα που απορρέουν από αυτή, να θεσπίζει τη συμμετοχή του εθελοντή στα όργανα του φορέα που τον αξιοποιεί.

- Θα πρέπει να διευκρινιστεί αν ο εθελοντισμός συμπληρώνει ή αναπληρώνει το κράτος. Ο εθελοντισμός δεν θα πρέπει να αναπληρώνει αλλά να συμπληρώνει τις υπηρεσίες του κράτους.
- Θα πρέπει να διαχωριστεί η εθελοντική εργασία από άλλες μορφές εργασίας (αμειβόμενη εργασία, πρακτική άσκηση) ώστε να προστατεύεται ο πάροχος της κάθε μορφής εργασίας από τυχόν εκμετάλλευση.
- Θα πρέπει να θεσπιστεί ένα πλαίσιο αρχών για τον εθελοντισμό. Για παράδειγμα, δεν θα πρέπει να ανατίθενται στον εθελοντή εργασίες που δεν έχουν αξία για αυτόν ώστε να υπάρχει προφύλαξη από τυχόν κατάχρηση της προσφοράς του εθελοντή.
- Επισημαίνεται η δημιουργία ενιαίου μπτρώου για τους εθελοντές και τις ανάγκες για εθελοντικές δράσεις.
- Επισημαίνεται η αναγκαιότητα αξιολόγησης της τήρησης του θεσμικού πλαισίου και όπου χρειάζεται ελεγκτικών μηχανισμών για την προστασία ωφελούμενων και εθελοντών.

20 ■

8. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

Οι συνεντεύξεις «σε βάθος», τα αποτελέσματα των οποίων αναφέρονται στην προηγούμενη ενότητα, ανέδειξαν πολλά ζητήματα που θα πρέπει να αξιοποιηθούν στην χάραξη πολιτικής για τον εθελοντισμό. Σε συνδυασμό με τις βιβλιογραφικές αναφορές προκύπτουν ορισμένα βασικά ζητήματα – προβλήματα και ορισμένες βασικές προτάσεις για την επίλυσή τους.

- 1.** Διαπιστώνεται η έλλειψη πληροφόρησης για βασικά θέματα που αφορούν τον εθελοντισμό. Η έλλειψη αυτή αφορά τόσο το κράτος όσο και την κοινωνία των πολιτών. Το κράτος είναι αναγκαίο να έχει σαφή εικόνα των δράσεων στο σύνολο της κοινωνίας ώστε να οργανώνει αποτελεσματικά την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Η δημιουργία σχετικών μπτρώων αλλά και η συντήρηση αυτών καθώς και η σύνδεσή τους με την αξιολόγηση της δράσης των φορέων που εμπλέκονται κρίνεται σημαντική. Από την πλευρά

των πολιτών λείπει συχνά η πληροφόρηση τόσο για τις ανάγκες που υπάρχουν όσο και για τη δυνατότητα εμπλοκής στην κάλυψη των αναγκών. Απαιτείται κάποιος συστηματικός τρόπος (ηλεκτρονική πλατφόρμα;) με τον οποίο να μπορεί ο υποψήφιος εθελοντής να ενημερώνεται.

- 2.** Είναι εξαιρετικά σημαντικό να αποσαφηνιστεί ο ρόλος του εθελοντισμού και ο ρόλος των φορέων που εμπλέκονται στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών ώστε να είναι σαφείς οι ρόλοι όλων. Στην αποσαφήνιση των ρόλων αυτών θα διακρίνεται ο πρωταρχικός ρόλος του κράτους στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και οι συνέργειες με τον ιδιωτικό και τον τρίτο τομέα στην παροχή των υπηρεσιών αυτών.
- 3.** Ο εθελοντισμός συμβάλλει στην κάλυψη κοινωνικών αναγκών και παράλληλα ασκεί ιδιαίτερα θετική επίδραση στους ίδιους τους εθελοντές. Η δεύτερη αυτή παράμετρος συχνά παραγνωρίζεται. Συνεπώς, η ενίσχυση του εθελοντισμού θα πρέπει να έχει διττό στόχο: αφενός την κάλυψη των αναγκών των ωφελουμένων και αφετέρου τη βελτίωση της ευημερίας των ίδιων των εθελοντών. Η εθελοντική εργασία μπορεί να αξιοποιηθεί για τη βελτίωση της ευημερίας ευάλωτων ομάδων (ανέργων, ασθενών, ηλικιωμένων, κ.λπ.) καθώς έχει διαπιστωθεί ότι ειδικά στις ομάδες αυτές ασκεί σημαντικές θετικές επιδράσεις.
- 4.** Το πλαίσιο λειτουργίας του εθελοντισμού θα πρέπει να προωθεί τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και τις αρχές της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Η ενεργός συμμετοχή των εθελοντών σε διάφορα επίπεδα λήψεως αποφάσεων είναι σημαντική ώστε να αναγνωρίζεται ο ρόλος τους και να προάγεται η συλλογικότητα.
- 5.** Η ανάπτυξη του εθελοντισμού είναι αναγκαίο να ειπωθεί και υπό το πρίσμα της οικονομικής ανάπτυξης. Η δράση των εθελοντικών οργανώσεων και η δράση των εθελοντών μπορεί, υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις, να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, την τοπική ανάπτυξη και τη μείωση της αδήλωτης απασχόλησης.

Ασφαλώς η ανάπτυξη του εθελοντισμού με τους ανωτέρω όρους δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση και απαιτεί θεσμικές αλλαγές, επικοινωνιακές πρωτοβουλίες και μακροχρόνιες στρατηγικές συνέργειας μεταξύ διαφόρων στόχων (ενίσχυση της απασχόλησης, ενίσχυση των δεξιοτήτων, μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού, κ.λπ.). Οι προκλήσεις είναι πολλές και αφορούν πληθώρα ζητημάτων όπως την αναμόρφωση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου, την αξιοποίηση του εθελοντισμού συνεργατικά

με συγκεκριμένες άλλες δράσεις (όπως τη μείωση της σπατάλης τροφίμων), την προσέλκυση εθελοντών, την προαγωγή κανόνων επαγγελματισμού στην αξιοποίηση των εθελοντών που θα διασφαλίζουν τους ίδιους τους εθελοντές και τους ωφελούμενους, χρηματοδοτικά ζητήματα, τις σχέσεις με την πολιτεία καθώς και ζητήματα αναγνώρισης της δράσης των εθελοντών (όπως με κατάρτιση και πιστοποίηση των δεξιοτήτων που αποκτούν).

9. ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΝΕΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΘΑ ΔΙΕΠΕΙ ΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ

Ένα από τα ερωτήματα που προκύπτουν από τη διερεύνηση των διαφόρων πλευρών του εθελοντισμού είναι αν απαιτείται ένα νέο θεσμικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό. Σύμφωνα με ευρωπαϊκή μελέτη που αναφέρεται σε προηγούμενη ενότητα, η Ελλάδα θεωρείται ως μια χώρα που έχει έμμεσο νομοθετικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό. Στην πράξη υπάρχουν κάποιες αναφορές στον εθελοντισμό σε διάφορα άρθρα ή νόμους άλλα δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος νόμος που να διέπει συνολικά τη λειτουργία του εθελοντισμού στη χώρα. Για παράδειγμα, αποσπασματικές αναφορές στον εθελοντισμό σε σχέση με την Πολιτική Προστασία γίνονται στους εξής νόμους: Ν.3013/2002, Ν.3536/2007 και Ν.3613/2007. Συνεπώς, θεωρούμε ότι είναι αναγκαία η δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου για τον εθελοντισμό γενικά.

Στο νέο αυτό θεσμικό πλαίσιο είναι απαραίτητο να περιγράφεται ο ρόλος του εθελοντισμού και ο ρόλος των διαφόρων φορέων που χρησιμοποιούν εθελοντές. Το θεσμικό πλαίσιο θα μπορούσε να αφορά τον εθελοντισμό γενικότερα ή ειδικότερα τον εθελοντισμό που συνδέεται με την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Δεδομένου ότι δεν είναι πάντα εφικτή η διάκριση μεταξύ διαφόρων μορφών εθελοντισμού, ίσως είναι σκόπιμο να υπάρξει ένα γενικό πλαίσιο και αν είναι απαραίτητο να εξειδικεύεται για διαφορετικές μορφές φορέων ή δράσεων.

Το νομοθετικό πλαίσιο για τον εθελοντισμό θα πρέπει να αντιμετωπίσει σοβαρά ζητήματα όπως αν είναι δυνατή ή με ποιους όρους θα πρέπει να χρησιμοποιείται εθελοντική εργασία από το δημόσιο. Σήμερα υπάρχει μεγάλη ασάφεια ως προς αυτό το θέμα. Παρότι δημόσιοι φορείς και η τοπική αυτοδιοίκηση χρησιμοποιούν εθελοντές, έχουν διατυπωθεί νομικές ενστάσεις ως προς την πρακτική αυτή με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο. Ειδικά στο δημόσιο θα πρέπει η εθελοντική εργασία να μην υποκαθιστά την αμειβόμενη εργασία αλλά να συνεπικουρεί το έργο των δημοσίων φορέων σε συγκεκριμένες δράσεις.

Ένα ζήτημα είναι σε πιο βαθμό λεπτομέρειας θα πρέπει να αναφέρεται το νομοθετικό πλαίσιο. Είναι σημαντικό

να θέτει γενικές αρχές και κανόνες ώστε να είναι σαφείς οι όροι της εθελοντικής εργασίας αλλά να μην δεσμεύει υπερβολικά τη λειτουργία των φορέων (δημόσιων, ιδιωτικών, ή τρίτου τομέα) που χρησιμοποιούν εθελοντές. Οι επιμέρους φορείς θα πρέπει να αποδέχονται το γενικό πλαίσιο και να συντάσσουν ειδικότερο πλαίσιο κανόνων που να συνάδει με τη δράση τους, το οποίο καλό θα ήταν να περνά από την έγκριση της πολιτείας όσον αφορά το κομμάτι της εθελοντικής εργασίας.

Τα επιμέρους θέματα που είναι αναγκαίο να διευθετηθούν με το νέο θεσμικό πλαίσιο μπορούν να ενταχθούν σε τρεις πυλώνες:

A. Προστασία από εκμετάλλευση,

B. Ενίσχυση του εθελοντισμού,

Γ. Αναγνώριση του εθελοντισμού.

Στον πρώτο πυλώνα εντάσσονται θέματα που σχετίζονται με τα όρια αμειβόμενης και μη αμειβόμενης εργασίας, θέματα ασφάλισης και άλλα ζητήματα. Στον δεύτερο πυλώνα εντάσσονται θέματα μητρώων, πληροφόρησης, αξιολόγησης και επικοινωνιακών δράσεων για τον εθελοντισμό. Στον πυλώνα αυτό μπορούν να τεθούν και ορισμένες προδιαγραφές για την ενίσχυση του εθελοντισμού σε ορισμένες ευάλωτες ομάδες, με στόχο την αύξηση της ευημερίας των ομάδων αυτών. Στον τρίτο πυλώνα εντάσσονται θέματα συμμετοχής των εθελοντών στη διακυβέρνηση των φορέων που τους αξιοποιούν, θέματα κατάρτισης και πιστοποίησης των δεξιοτήτων που προκύπτουν από την εθελοντική εργασία και αξιοποίησής τους στην εύρεση αμειβόμενης εργασίας.

10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο εθελοντισμός αποτελεί μια αναγκαιότητα με δεδομένη την εξέλιξη των συστημάτων πρόνοιας και την επίδρασή τους στην ανάπτυξη της κοινότητας και τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου (Stebbins, 2009). Ο τρίτος τομέας ως ο ενδιάμεσος του κράτους και της αγοράς μπορεί να στηρίξει την κοινωνική ανάπτυξη μέσω της θεσμικής ενεργοποίησης των πολιτών στην κοινωνία των πολιτών (Στραβοσκούφης, 2006). Για να μπορέσει όμως να λειτουργήσει αποτελεσματικά η κοινωνία των πολιτών πρέπει να απαλλαγεί από τον αμοραλισμό, την οικογενειοκρατία και τις πελατειακές σχέσεις και να αποκτήσει αυτονομία (Μουζέλης, 1999). Η χάραξη πολιτικής για τον εθελοντισμό στοχεύει στην αξιοποίηση των θετικών παραμέτρων του εθελοντισμού και στον περιορισμό διαφόρων κινδύνων που συνδέονται με τον εθελοντισμό ώστε να λειτουργεί κάτω από ένα σαφές πλαίσιο κανόνων που προάγουν την κοινωνική συνοχή.

Η εθελοντική δραστηριότητα φορέων και ατόμων ενισχύεται σε περιόδους δυσκολιών. Στην παρούσα όμως περίοδο που βγαίνουμε από μια ισχυρότατη οικονομική και κοινωνική κρίση είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δομηθεί ένα πλαίσιο που θα ενισχύσει περαιτέρω την κοινωνική συνοχή, θεραπεύοντας τα σοβαρά προβλήματα που δημιουργήθηκαν με την κρίση και αυτά που προϋπήρχαν αυτής. Στην παρούσα περίοδο που χαρακτηρίζεται από συσσωρευμένο θυμό, έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς, πολλά άλυτα προβλήματα και πολλές ζημιές από την κρίση, η ενίσχυση του εθελοντισμού θα δημιουργούσε συνέργειες με άλλες δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης και θα βοηθούσε αφενός στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και αφετέρου στη διοχέτευση της ενεργητικότητας των εθελοντών προς όφελος της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

Σε οικονομικό επίπεδο με την ενίσχυση του εθελοντισμού ενισχύεται ο τρίτος τομέας και οι σχέσεις του με τα υπόλοιπα παραγωγικά συστήματα. Προάγεται με τον τρόπο αυτό η οικονομία της αλληλεγγύης. Για την ενίσχυση του κοινωνικού ιστού πρέπει να διευκολυνθούν οι σχέσεις μεταξύ αμειβόμενης εργασίας και εθελοντισμού (Laville, 2003) και αυτό θα μπορούσε να προωθηθεί και μέσω της χάραξης πολιτικής για τον εθελοντισμό στη χώρα.

Η χάραξη μιας τέτοιας πολιτικής θα εστιάσει, μεταξύ άλλων, και στη σχέση μεταξύ κοινωνίας και οικονομίας, μεταξύ οικονομικών και κοινωνικών αγαθών. Για την αύξηση της αποτελεσματικότητας στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών είναι αναγκαίο να μην τα βλέπουμε σε αντιπαράθεση με την οικονομική ανάπτυξη αλλά να εστιάζουμε στις συνέργειες. Χρειαζόμαστε κοινωνικές πολιτικές που συνδυάζουν οικονομικά αποτελέσματα και στόχους με κοινωνικούς στόχους. Με τον εθελοντισμό μπορεί να καλυφθούν κενά στις κοινωνικές υπηρεσίες που δεν καλύπτονται ούτε από την αγορά, αλλά με συγκεκριμένους όρους και κανόνες. Δεδομένων των κενών που υπάρχουν, αν προτάξουμε απλώς την ανάγκη κοινωνικής συνοχής και

αλληλεγγύης (χωρίς τη στήριξη του τρίτου τομέα) μπορεί να μην επιτύχουμε την απαραίτητη στήριξη για τις κοινωνικές πολιτικές. Αν όμως η κοινωνική συνοχή μεταφραστεί σε οικονομικούς όρους, σε θέσεις εργασίας, τότε ενισχύουμε (επικοινωνιακά αλλά και ουσιαστικά) το επιχείρημα της αναγκαιότητας κοινωνικών πολιτικών. Επικοινωνιακά είναι σκόπιμο να περιγράψουμε την κοινωνική πολιτική όχι απλώς ως τη θεραπεία της ανεργίας ή άλλων προβλημάτων που δημιουργεί η οικονομία της αγοράς αλλά ως δράση που παράγει τα επιθυμητά κοινωνικά αποτελέσματα και έχει ως δεύτερο σημαντικό αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη. Ακόμα και αν οι οικονομικοί στόχοι δεν αποτελούν την πρώτη προτεραιότητα ίσως να είναι σκόπιμο να αναδειχθούν περαιτέρω.

Επίσης πρέπει να μεταφραστούν οι σχετικές πολιτικές στη ρητορική και τις στρατηγικές της ΕΕ για να είναι πιο αποτελεσματική η προώθησή τους. Η σημερινή οικονομία δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά παρά μόνο αν κινητοποιήσει όλους τους μη οικονομικούς κοινωνικούς πόρους. Η οικονομία βασίζεται στη συσσώρευση αυτών των πόρων που είναι υλικοί και άυλοι (υποδομές, εκπαίδευση, υγεία, κλπ.) (Laville, 2003). Και φυσικά απαιτούνται δεξιότητες και αμοιβαία εμπιστοσύνη για να λειτουργήσει αποτελεσματικά το σύστημα.

Οι νόμοι και γενικά το θεσμικό πλαίσιο δημιουργούν βραχυχρόνια και μακροχρόνια αποτελέσματα. Μακροχρόνια επηρεάζουν και τις κοινωνικές παραδοχές και τους κανόνες. Η θέσπιση νέων κανόνων για τον εθελοντισμό μπορεί να συμβάλει και στην ενίσχυση ενός πλαισίου κοινωνικής αλληλεπίδρασης και διαλόγου σε μικρό (τοπικό) επίπεδο.

Έχοντας ως δεδομένο ότι ο εθελοντισμός δεν αποτελεί αποκλειστικά πράξη αλτρουισμού αλλά και των σημαντικών δυνατοτήτων αξιοποίησης του εθελοντισμού για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα ότι υπάρχει ανάγκη για μια συστηματική στρατηγική για τον εθελοντισμό.

11. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αδάμ, Σ., & Παπαθοδώρου, Χ. (2010). Κοινωνική οικονομία και κοινωνικός αποκλεισμός: Μια κριτική προσέγγιση. Αθήνα, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων.
- Aydinli, A., Bender, M., Chasiotis, A., van de Vijver F. J. R., & Cemalcilar, Z. (2015). Implicit and explicit prosocial motivation as antecedents of volunteering: The moderating role of parenthood. *Personality and Individual Differences*, 74, 127-132.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Carpenter, J., & Myers, C. K. (2007). Why volunteer? Evidence on the role of altruism, reputation and incentives. *IZA Discussion Paper No 3021*.
- Cunha, J., Mensing, R., & Benneworth, P. (2018). A conceptual framework to understand academic student volunteerism. *CHEPS Working Paper 03/2018*, Center for Higher Education Policy Studies, University of Twente.
- Halsall, J., Cook, I., & Wankhade, P. (2016). Global perspectives on volunteerism. Analyzing the role of the state, society, and social capital. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 36(7/8), 456-468.
- Haski-Leventhal, D. (2009). Elderly volunteering and well-being: A cross-European comparison based on SHARE data. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 20(4), 388-404.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1-25.
- Clary, E. G., & Snyder, M. (1999). The motivations to volunteer: Theoretical and practical considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 8, 156-159.
- European Commission (2010). Volunteering in the European Union. Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA). Directorate General Education and Culture (DG EAC). Final report, available at: http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf
- Griep, Y., Hyde, M., Vantilborgh, T., Bidee, J., De Witte, H., & Pepermans, R. (2015). Voluntary work and the relationship with unemployment, health, and well-being: A two-year follow-up study contrasting a materialistic and psychosocial pathway perspective. *Journal of Occupational Health Psychology*, 20(2), 190-204.
- Inter-Parliamentary Union, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, & United Nations Volunteers (2004). Volunteerism and Legislation: A Guidance Note. Geneva: Inter-Parliamentary Union, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, & United Nations Volunteers.
- Jette, C., & Vaillancourt, Y. (2011). Social economy and home care services in Quebec: Co-production or co-construction? *Voluntas*, 22, 48-69.
- Laville, J.-L. (2003). A new European socioeconomic perspective. *Review of Social Economy*, 61(3), 389-405.
- Lim, D., & DeSteno, D. (2016). Suffering and compassion: The links among adverse life experiences, empathy, compassion, and prosocial behavior. *Emotion*, 16(2), 175-182.
- Liu, E. S. C., Ching, C. W. L., & Wu, J. (2017). Who is a volunteer? A cultural and temporal exploration of volunteerism. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 27(6), 530-545.
- Μουζέλης, Ν. (1999). Νεωτερικότητα, ύστερη ανάπτυξη και κοινωνία πολιτών. *Κοινωνία Πολιτών*, 1, 44-52.
- Okun, M. A., Rios, R., Crawford, A. V., & Levy, R. (2011). Does the relation between volunteering and well-being vary with health and age? *International Journal of Aging and Human Development*, 72(3), 265-287.
- Okun, M. A., & Schultz, A. (2003). Age and motives for volunteering: Testing hypotheses derived from socioeconomic selectivity theory. *Psychology and Ageing*, 18, 239-321.
- Pestoff, V., & Brandsen, T. (2009). Public governance and the third sector: Opportunities for co-production and innovation? Paper presented at the conference of the European Group of Public Administration, September 2-4, 2009, St Julians, Malta.
- Snyder, M., & Omoto, A. (2008). Volunteerism: Social issues perspectives and social policy implications. *Social Issues and Policy Review*, 2, 1-36.
- Stebbins, R. A. (1996). Volunteering. A serious leisure perspective. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25(2), 211-224.
- Stebbins, R. A. (2009). A leisure-based, theoretic typology of volunteers and volunteering. *Leisure Studies Association Newsletter*, 78, 9-12.

- Στραβοσκούφης, Θ. (2006). Κοινωνική ανάπτυξη, κοινωνία πολιτών και ΜΚΟ. Ένας διαδραστικός θεσμικός μηχανισμός. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 120(120), 93-133.
- United Nations Developmental Program (UNDP) (2002). *The Human Development Report 2002: Deepening Democracy in a Fragmented World*. New York: UN.
- Weinstein, N., & Ryan, R. M. (2010). When helping helps: Autonomous motivation for prosocial behavior and its influence on well-being for the helper and recipient. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(2), 222-244.
- Vaillancourt, Y. (2009). The third sector and sustainable social change: New frontiers for research. Paper presented at the 8th ISTR International Conference, 2nd EMES-ISTR European Conference in partnership with CINEFOGO. Barcelona, Spain, July 9-12 2008.
- Von Essen, J. (2016). On the meaning of volunteering: A study of worldviews in everyday life. *Foundations of Science*, 21, 315-333.
- Υπουργείο Παιδείας, διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (2012). Μελέτη για τη διερεύνηση και αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης του εθελοντισμού στην Ελλάδα στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Ευρωπαϊκό έτος εθελοντισμού 2011». Επιτελική σύνοψη.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

UNDER THE SUPERVISION
OF THE MINISTRY OF LABOUR
AND SOCIAL AFFAIRS

VOLUNTARISM IN GREECE:
CURRENT SITUATION AND PROPOSALS